

BISERICA ORTODOXĂ, BISERICA NAȚIONALĂ ÎN ROMÂNIA INTERBELICĂ

Drd. Metodiu-Florian BOLD

Adjectivul *național* desemnează în limba română o realitate (instituții, personalitate, idee, acțiune) care „aparține sau e proprie unei națiuni, unui stat, care se referă la o națiune, la un stat sau le reprezintă.”¹ Cu alte cuvinte, este național ceea ce dă identitate națiunii respective, o definește, este reprezentativ pentru ea. Astfel, limba română este limba națională a românilor, literatura lor națională este literatura română, istoria lor națională este istoria poporului român etc.

În domeniul religios, în țara noastră credința creștină ortodoxă este cea mai veche, împărtășită în trecut de toți românii, iar astăzi, de cea mai mare parte dintre ei. Caracterul național al Bisericii Ortodoxe Române este atestat nu numai de faptul că ea cuprinde cel mai mare număr de credincioși din țara noastră, că are cele mai multe locașuri de cult, cu preoți și diaconi, sau mănăstiri și schituri, cu monahi și monahii, ci și de rolul precumpănitor al acestei instituții în viața religioasă, istoria, cultura și educația poporului român. Mitropolia Țării Românești a fost înființată în 1359, cea a Moldovei, în 1400, cea a Ardealului, Crișanei și Maramureșului, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Ele sunt cele mai vechi instituții publice cu existență neîntreruptă ale țării. În acest sens, Ortodoxia este specifică națiunii române, este identică cu această națiune, ea fiind credința de douăzeci de veacuri a națiunii noastre, a neamului românesc. Mihai Eminescu considera Biserica ortodoxă Română drept „mama neamului românesc”.

Deși latini prin origine și limbă, împrejurările istorice ne-au apropiat de Imperiul Roman de Răsărit, devenit Imperiul Bizantin, încât unul dintre marii teologi români contemporani, Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, membru al Academiei Române, afirma că întregă noastră

---

¹ Academia Română. *Dicționarul Limbii Române*, tom VIII, partea I, litera N, p. 50.

viața bisericească trebuie privită ca o „sinteză de latinitate și ortodoxie”, sinteză care și-a avut rolul ei bine definit în istorie, în sensul că „poporul român s-a menținut, prin latinitate, neconfundat cu lumea slavă, iar prin ortodoxie, neconfundat cu lumea naționalităților catolice din vecinătatea apuseană.”² Această sinteză, caracteristică creștinismului românesc de la începuturile sale și până astăzi, ne ajută să înțelegem mai bine rolul pe care l-a îndeplinit Biserica Ortodoxă Română în viața poporului nostru, încât ea a devenit „Biserică națională”, mai ales în Evul Mediu.

Iar Nichifor Crainic vorbea de o fuziune organică între Ortodoxie și sufletul românesc: „Noi apărem în istorie pur și simplu ca popor ortodox... Ortodoxia nu e un element suprapus românismului, ci însuși modul lui de a se manifesta religios... Tot ce s-a scris și s-a tipărit, tălmăciri sau originale, tot ce s-a clădit și a rămas, tot ce s-a zugrăvit și a rămas poartă pecetea Ortodoxiei. Scopul acestei vaste opere culturale e, pe de o parte, de a conserva ființa etnică, iar pe de alta, de a o personaliza în mod religios... Biserica ortodoxă e consacrată de istorie ca Biserica neamului românesc.”³

Un alt învățat român, profesorul Simion Mehedinți, în cunoscuta lucrare „Creștinismul românesc”, pune în lumină faptul că la noi n-a existat nici un „cezaropapism”, nici un „papocezarism”, caracteristic Bisericii Apusene, ai cărei cârmuitori supremi țineau în aceeași mână cârja pastorală, dar și sabia, și nici un „țaropapism” care va caracteriza statul rus și Biserica sa până în 1917. La noi, deci, în spațiul geografic și etnic românesc, lucrurile stăteau cu totul altfel, noi având o „lungă tradiție de armonizare între cugetarea religioasă și cea politică”.⁴

Poate tocmai această simbioză între Biserică și Stat a creat premise favorabile pentru Biserică, încât aceasta să-și poată desfășura, în tot cursul Evului Mediu, nu numai lucrarea ei misionar-pastorală, ci și o intensă activitate de ordin cultural-artistic, misionar-social și politic, acțiuni care dau o altă notă specifică Ortodoxiei românești.

În adevăr, veacuri de-a rândul, Biserica Ortodoxă Română a desfășurat o importantă activitate culturală, concretizată în copierea de manuscrise, în tipărirea de cărți de slujbă, de învățătură creștină, iar mai târziu chiar de cărți cu profil „laic”, de către mari tipografi-

² Dumitru Stăniloae, *Ortodoxie și Românisim*, Sibiu, 1939, p. 95.

³ Nichifor Crainic, *Ortodoxie și etnocratie*, București, 1937, pp. 135, 142, 290.

⁴ Simion Mehedinți, *Creștinismul românesc*, în „Chemarea Vremii”, 1940, p. 54.

cărturari, ca Macarie, Coresi sau Antim Ivireanul, în crearea primelor biblioteci „publice” de la noi, la Hurezi sau Văcărești și în alte părți, în susținerea unor școli moderne în incinta unor mănăstiri sau biserici de mir, iar în Transilvania, în condiții de viață cu totul nefavorabile românilor, Biserica a fost pusă în situația de a îndruma, în secolul al XIX-lea până în 1918, aproape întregul învățământ primar și gimnazial în limba română.⁵

În organizarea societății românești, Bisericii ortodoxe i-au revenit, timp de secole, misiuni fundamentale, în care puterea laică s-a implicat și pe care le-a preluat abia în epoca modernă. Școala, cultura, sănătatea (prin spitale), protecția socială (prin azile și activități filantropice), morala publică, principiile de drept civil sau penal (administrare după pravile religioase) au fost mult timp pe seama Bisericii. În Biserica ortodoxă, spunea Nicolae Iorga, „se cuvine a vedea una din formele cele mai vechi și mai bogate ale vieții noastre naționale”⁶. Școlile și atelierile noastre cele mai vechi de creație artistică au apărut în cadrul așezămintelor ortodoxe (vezi bisericile moldovenești cu pictură exterioară); oamenii Bisericii au avut un rol determinant în civilizația românească a cărții, prin manuscrisele de artă și meșteșugul tiparului practicat în mănăstiri, ca și în formarea limbii române literare, prin alcătuirea și publicarea primelor monumente ale scrisului în limba română.⁷

Înainte de toate, Biserica a avut un însemnat rol religios-moral. Prin învățătura și prin reprezentanții ei, ea a edificat sufletește pe străbunii noștri, i-a făcut să fie buni creștini, oameni evlavioși, religioși, cu frică de Dumnezeu și cu dragoste de aproapele. „Că evlavia, religiozitatea au fost puternice în viața străbunilor noștri e un lucru cunoscut mai de toată lumea. Să ne gândim la mulțimea de biserici și de mănăstiri care acopereau altădată, de la un capăt la altul, pământul țării noastre, precum și la numeroasele donațiuni – danii li se zicea pe vremuri – fructul credinței, pietății lor religioase. Că pe lângă credința lor în Dumnezeu, străbunii noștri aveau și dragoste către aproapele, aceasta ne-o dovedește numeroasele instituțiuni de binefacere; azile, spitale, pe care dărnicia și caritatea străbună le-a înființat și susținut. E vorba de așezămintele de binefacere (ca Spitalul

---

⁵ Pr. Prof. Mircea Păcuraru, *Biserica Ortodoxă Română, Biserică națională*, în „Ortodoxia maramureșeană”, anul IV, nr. 4, Baia Mare, 1999, p. 102.

⁶ N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, vol. I, București, 1928, p. 4.

⁷ Acad. Virgil Cândea, *Biserica Ortodoxă Română este Biserica națională a poporului român*, în „Vestitorul Ortodoxiei”, anul XI, nr. 232, 15 septembrie 1999, p. 1.

și Așezămintele Brâncovenești din București, Spiridonia din Iași) fondate și întreținute din donațiile celor cu dare de mână pentru a alina suferințele apropiatelor lor”.⁸

Dar în afară de rolul religios-moral, în al doilea rând, Biserica a avut în trecut la noi și un însemnat rol cultural. În trecutul nostru, singura instituție purtătoare de cultură a fost Biserica: din mănăstiri au pornit, au răsărit cele dintâi raze de lumină. Cele mai vechi monumente literare ce s-au scris la noi în țară și s-au păstrat până astăzi, în manuscrise, bineînțeles, la început, pe când încă nu se inventase tiparul, sunt texte de scrieri bisericești, de cărți întrebuițate în biserică și scrise de călugări într-una sau într-alta din mănăstirile țării. Așa este, de pildă, *Evangelia* scrisă în mănăstirea Tismana prin anul 1404-1405 de Cuviosul Nicodim și păstrată până astăzi.⁹ Nicodim era de loc din Macedonia. Venind la noi, el a introdus viața călugărească în Țara Românească și a contribuit la înființarea celor mai vechi mănăstiri de aici: Vodița și Tismana, în a doua jumătate a secolului al XIV-lea. Dar Nicodim mai e și cel care a creat un curent de cărturărie slavonească, care a trecut apoi la mănăstirea Cozia, înființată de Mircea cel Bătrân, precum și în mănăstirea Bistrița, jud. Vâlcea, fondată un secol mai târziu de frații Craiovești.¹⁰ Dovadă sunt felurilele manuscrise vechi găsite în această din urmă mănăstire. Același lucru și în Moldova. La mănăstirea Neamț – cea mai veche mănăstire moldovenească, înființată în ultimul deceniu al secolului al XIV-lea, pe vremea domnitorului Petru Mușat, la îndemnul mitropolitului Iosif, care devine astfel introducătorul vieții călugărești în Moldova, slujindu-se de discipolii de-ai lui Nicodim din Țara Românească – s-au scris, de asemenea, în secolul al XV-lea numeroase manuscrise de cărți bisericești, care, în bună parte, se păstrează până azi, în această mănăstire.

Toate aceste manuscrise din secolul al XV-lea, scrise în mănăstirile din țară, sunt în limba slavă veche, care pe atunci era socotită în Răsăritul Europei ca singura limbă bisericească îndreptățită, după cea grecească, a fi întrebuițată în cultul divin. Străbunii noștri o introduseseră prin secolul al X-lea în slujba bisericească, împrumutând-o

⁸ N. Dobrescu, *Rolul Bisericii în trecutul românesc*, București, 1909, p. 3.

⁹ Vezi descrierea pe larg la Ion Radu Mircea, *Cel mai vechi manuscris miniat din Țara Românească: Tetraevangelul popii Nicodim (1404-1405)*, în „Romanoslavica”, XIII, București, 1969, pp. 203 și urm.

¹⁰ Nestor Vornicescu Severineanu, *Cuviosul Nicodim de la Tismana, ctitor de locașuri sfinte*, în „Mitropolia Olteniei”, nr. 11-12/1976, p. 925.

de la slavii de peste Dunăre. După întemeierea principatelor, slavona ajunge limba oficială a statului, limba de cultură a țării. Manuscrisele acestea sau texte ale cărților bisericești ne dovedesc că oameni ai Bisericii, călugări de prin mănăstiri au fost cei dintâi în țară la noi care s-a îndeletnicit cu meșteșugul condeiului, cu cărturăria timpului. Iar din înfloriturile titurilor, din literele mari de pe paginile acestor manuscrise deducem că cele dintâi manifestări de artă la noi sunt ale acelorași persoane ale Bisericii.

Mai târziu, după inventarea tiparului, cele dintâi cărți care s-au tipărit la noi sunt tot cărți bisericești, iar tipăritorii lor au fost oameni ai Bisericii. Așa este, de pildă, *Liturghierul* tipărit în anul 1508 de ieromonahul Macarie, în tipografia instalată de domnitorul Radu cel Mare la mănăstirea Dealu, de lângă Târgoviște – prima carte tipărită pe teritoriul țării noastre și prima carte de cult în limba slavonă – urmat de un *Octoib* (1510) și un *Evangeliiar* (1512), tot în slavonește.¹¹ Aceste dintâi cărți care s-au tipărit în Țara Românească au însemnătate și prin faptul că pe frontispiciile lor se află felurite ornamente, chipuri de sfinți, care, ca și înfloriturile de pe manuscrise, pot fi privite ca primele începuturi artistice de la noi.

Tot din Biserica și de la oamenii Bisericii au pornit și cele mai vechi însemnări istorice cu privire la trecutul neamului nostru. Fie simpli călugări, fie egumeni de mănăstiri, care se îndeletniceau cu mânuirea condeiului la adăpostul zidurilor și în liniștea mănăstirilor, au consemnat, în limba cărturărească a timpului, faptele și isprăvile domnilor noștri din trecut. Așa avem în Moldova: *Letopisețul de la Bistrița*, după numele mănăstirii în care a fost scris de călugări; *Letopisețul de la Putna*, datorat călugărilor mănăstirii ctitorită de Ștefan cel Mare, a cărei domnie o și glorifică; *Cronica lui Macarie*, episcopul Romanului, care descrie faptele lui Petru Rareș, care îl și însărcinase să facă aceasta; *Cronica lui Eftimie*, egumenul mănăstirii Neamț, care continuă cronica lui Macarie, povestind mai ales domnia lui Alexandru Lăpușeanul.

Dacă producțiile literare slavone, ca cele de mai sus, au fost date de Biserica și de oameni ai Bisericii, apoi, și cele dintâi texte ale limbii românești care ni s-au păstrat sunt cărți bisericești, scrise și acestea tot de oameni ai Bisericii. Astfel, avem *Psaltirea Șcheiană*, – găsită în biblioteca lui Sturdza de la Șchei – cel mai vechi text în limba română, tradus pe la finele secolului al XV-lea de vreun preot

¹¹ N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 5.

din Maramureș sau din nordul Ardealului și păstrat într-un manuscris copiat la începutul secolului al XVI-lea. Alt text este *Praxisul* sau *Faptele Apostolilor*, cunoscut sub numele de *Codicele Voronețian*, pentru că a fost găsit în mănăstirea Voroneț din Bucovina, tradus în aceeași vreme, poate tot de același cleric maramureșan sau din nordul Ardealului. Traducerile acestea, care au circulat și dincoace de munți și anume în Moldova, unde au fost găsite, s-au făcut pentru că nici credincioșii, nici preoții nu înțelegeau slavona care se citea în biserică, cum a fost, desigur, și cazul aceluia preot care a tâlcuit aceste dintâi cărți bisericești în românește.¹²

Dar și primele cărți tipărite în limba română au fost tot cărți bisericești și de către persoane bisericești. Sunt bine cunoscute cărțile românești tipărite de diaconul Coresi la Brașov, între 1560-1580. În prefața *Tetraevanghelului* (1561) se spune că a fost tipărită ca „să fie popilor rumânești să înțeleagă, să învețe rumânii cine-s creștini”. Alte cărți tipărite de Coresi la Brașov sunt: *Apostolul* sau *Praxisul* (1563), *Psaltirea* și *Liturgierul* (1570), *Psaltirea* slavo-română (1577), *Tetraevanghelul* bilingv (slavo-român), în 1580, *Cazania* sau *Evangelia cu învățătura* (1581). Coresi n-a fost un simplu tipograf, ci și un traducător, ca dovadă este efortul său de a reda limbii textelor o formă literară clară și înțeleasă de toți românii, înlăturând regionalismele și neologismele cu care erau încărcate și mai ales de fonetismul lor greoi, rotacizant. Coresi contribuie și la îndreptarea ortografiei limbii române, prin faptul că stabilește și introduce reguli de despărțire a cuvintelor, făcând scrisul mai înțeles și mai ușor de răspândit.¹³

Cărțile acestea tipărite de Coresi în Ardeal, la Brașov, în a doua jumătate de secolului al XVI-lea, trecând și dincoace de munți, în Muntenia și Moldova, au contribuit la unitatea sufletească a românilor și la o limbă literară comună, au constituit începutul limbii noastre literare. Un alt folos al cărților coresiene este întrebuințarea limbii românești în elaborarea actelor particulare. La sate, mai ales, preoții și cântăreții bisericilor întocmeau zapise țărănești de învoieli, schimburi, vânzări, cumpărări în limba română după normele de scriere – de ortografie, cum zicem astăzi – din cărțile lui Coresi, cu mult înainte de documentelor cancelariilor domnești.¹⁴

¹² Idem, p. 6.

¹³ Vezi: Virgil Molin, *Coresi editor și tipograf*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul LXXVII (1959), nr. 3-4, martie-aprilie, pp. 307-320; Șerban Cioculescu, *400 de ani de la apariția Tetraevanghelului lui Coresi*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul LXXIX (1961), nr. 1-2, ian-martie, pp. 161-168.

¹⁴ N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 7.

Cele dintâi tipografii care tipăresc cărți românești își datorează existența mitropolitului Petru Movilă al Kievului, român de neam, care a trimis o tiparniță în Țara Românească, așezată la mănăstirea Govora, jud. Vâlcea, și alta în Moldova, instalată la mănăstirea Trei Ierarhi din Iași. Conducătorul tipografiei de la Govora este călugărul Meletie Macedoneanul, egumenul acestei mănăstiri, care va trece în Ardeal și tipărește și acolo cărți românești, contribuind astfel la realizarea unității culturale. Cea dintâi carte tipărită în Țara Românească, în 1640, este o colecție de legi bisericești, numită *Pravila de la Govora*, adresată în primul rând clericilor români, urmată de o *Cazanie* (între 1642-1644).¹⁵ Din tipografia de la Trei Ierarhi din Iași a ieșit, în 1643, *Carte românească de învățătură*, o cazanie tălmacită de mitropolitul Varlaam, în 1644, *Șapte Taine*, iar în 1646, o *Pravilă*.¹⁶ Aceste cărți care se tipăresc pe vremea lui Matei Basarab și Vasile Lupu sunt cărți cu conținut bisericesc, dar nu din cele trebuitoare în slujba bisericii, ci pravile, cazanii care se citesc mai mult în afara de timpul slujbei bisericești. Scopul pe care l-a urmărit mitropolitul Varlaam și ceilalți clerici de atunci cu aceste tipăriri bisericești în românește era acela de a pune în mâna laicilor o carte de pe care să poată învăța, să se poată lumina sufletește și instrui creștinește, ferindu-i și de rătăcirile ereticilor, ale calvinilor îndeosebi.

Prin tipografia și tipăriturile mitropolitului Dosoftei al Moldovei, din a doua jumătate a secolului al XVII-lea (cum sunt, de pildă, *Viețile sfinților, Paremiile*), se continuă aceeași tendință, de a lumina pe români prin cartea bisericească.¹⁷ Același scop îl au și tipăriturile românești din Țara Românească, din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, cum sunt: *Cbeia înțelesului*, tipărită la București, în 1678, de mitropolitul Varlaam, care o traduse din rusește „pentru folosul neamului nostru românesc”; *Biblia* tradusă în românește în timpul lui Șerban Cantacuzino (1688), cea dintâi traducere integrală a Sfintei Scripturi; *Mărturisirea ortodoxă* și altele.

Dar cel care ridică pe culmi înalte curentul acesta de cultură religioasă, de luminare a minții românilor prin cartea bisericească,

¹⁵ Ioan N. Floca, *Pravila de la Govora din 1640-1641*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul LXXXI (1963), nr. 3-4, martie-aprilie, pp. 297-319.

¹⁶ Vezi N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, București, 1942, vol. II, pp. 109-110; Pr. I. Ionescu, *Mitropolitul Varlaam al Moldovei*, în „Mitropolia Olteniei”, anul IX (1957, nr. 9-10, pp. 634-640.

¹⁷ Ion Dianu, *Mitropolitul Dosoftei – mare cărturar, făuritor de limbă și cultură românească*, în „Glasul Bisericii”, anul XL (1981), nr. 9-10, sept.-oct., pp. 910-926.

este mitropolitul Antim Ivireanul, la începutul secolului al XVIII-lea. Vestit tipograf, Antim a împământat la noi tiparul, înființând mai multe tipografii, făcând școală de tipografie și scoțând meșteri tipografi, discipoli ai săi. El a pus „meșteșugul acesta slăvit și sfânt” în folosul țării și al Bisericii. Prin cărți precum *Psaltirea* (1694), *Învățături creștinești*, *Floarea Darurilor* (1700), *Noul Testament* (1703) și altele, Antim urmărea un scop îndoit: luminarea minții cititorilor, prin răspândirea științei de carte, și îmbunătățirea lor sufletească, prin adăparea cu învățăturile bisericești (p. 9). Între cărțile românești tipărite de Antim se află, desigur, și cărți de slujbă bisericească, de pe care avea să se cânte și să se citească în biserică, în afară de cele destinate pentru citirea și folosul sufletesc al credincioșilor.¹⁸

În Moldova, cel care întronizează curentul culturii religioase este mitropolitul Iacob Putneanul, la mijlocul secolului al XVIII-lea, care tipărește mai multe cărți cu scop cultural și moral, în același timp.¹⁹

În tot secolul al XVIII-lea se tipăresc o mulțime de cărți bisericești, pe care le putem împărți în trei categorii: 1. Cărți menite să servească credincioșilor pentru lecturi religioase cazanii, predici etc); 2. Cărți de slujbă bisericească (*Psaltire*, *Octoib*, *Minei*, *Triod* etc.) ce au servit și la învățarea scrisului și cititului; 3. Așa-numitele *Bucoavne* sau *Bucvarii*, numite astăzi *Abecedare*, tipărite tot de oamenii Bisericii, care începeau cu buchiile și cuprindeau rugăciuni. Între acestea din urmă avem *Bucoavna*, tipărită de episcopul Râmnicului, Grigorie Socoteanu, la 1749, *Bucvarul* mitropolitului Iacob Putneanul, tipărit la 1755, și altele tipărite peste munți, alcătuite în cea mai mare parte din materii religioase, fiindcă, odată cu luminarea minții, se urmărea și înnobilarea sufletului cu percepțele creștine.²⁰

În afară de rolul acesta cultural foarte însemnat, Biserica a mai cultivat în trecut și arta religioasă. Arta românească medievală, cu toate formele ei de exprimare, a fost, în general, o artă bisericească. Arhitectura, în primul rând, a fost cultivată la construirea locașelor de cult. La început, în secolele XIV-XVII, stilul este cel bizantin (mănăstirile Curtea de Argeș, Dealu, bisericile Sfântului Ștefan cel Mare din Moldova), apoi, către finele secolului al XVII-lea și începutul celui următor, arhitectura bisericească devine românească,

¹⁸ Gheorghe Vasilescu, *300 de ani de la înscăunarea Sfântului Ierarh Antim Ivireanul*, în „Glasul Bisericii”, anul LXVII (2008), nr. 1-3, pp. 105-130.

¹⁹ Vezi mai pe larg Teoctist, *Mitropolitul Iacob Putneanul*, Mănăstirea Neamț, 1978.

²⁰ N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 13.

cunoaște un stil propriu în timpul lui Constantin Brâncoveanu (stilul brâncovenesc). Dar și sculptura a fost cultivată de Biserică, apoi, pictura, muzica (cântarea bisericească), broderia, țesătura, gravura, ornamentația și alte forme ale artei.²¹

În incinta atâtor mănăstiri voievodale și boierești din secolele trecute, s-a dezvoltat nu numai cultura și arta bisericească, ci și o frumoasă lucrare filantropică, specifică Bisericii, din păcate prea puțin pusă în lumină. Puțini știu că marile spitale din epoca modernă, de la Colțea și Sf. Pantelimon din București, de la Sf. Spiridon din Iași, de la Precista Mare din Roman și atâtea altele, nu sunt altceva decât „moșteniri” ale unor vechi „bolnițe” mănăstirești.

Mai presus de toate însă oamenii Bisericii au avut un rol însemnat în menținerea conștiinței de unitate națională, de limbă, de credință. Înseși titlurile și prefețele unor vechi tipărituri românești ne sugerează acest lucru. Cazania sfântului și învățatului mitropolit Varlaam al Moldovei din 1643, de pildă, se intitula *Carte românească de învățătură* și era hărăzită, după cuvântul lui Vasile Lupu, pentru „toată seminția românească, pretutindenea ce se află pravoslavnici într-această limbă”. Cinci ani mai târziu, mitropolitul Simion Ștefan al Transilvaniei tipărea *Noul Testament de la Bălgrad*, pe care s-a străduit să-l traducă în așa fel încât să fie înțeles de românii de pretutindeni, lucru pe care-l mărturisea el însuși în prefață. Iar în 1688, *Biblia de la București* se edita „spre înțelegerea limbii românești”, fiind hărăzită „neamului românesc de pretutindeni”.

Aportul Bisericii în apărarea ființei naționale reiese din lupta ei pentru păstrarea ființei naționale în Transilvania în fața acțiunilor prozelitiste ale catolicilor și calvinilor. Apărând Ortodoxia, prin lupta unor mari ierarhi din Transilvania, pe care Biserica i-a declarat sfinți, s-a apărat și etnia, ființa națională, căci altfel, prin înstrăinarea ei de credință, ne-am fi înstrăinat și de neamul din care facem poarte. Cu alte cuvinte, fără o Biserică „națională” în Transilvania de altădată, „am fi ajuns ușor catolici sau calvini maghiari!”²².

Dar Biserica – mai ales din Transilvania subjugată – a sprijinit în alt chip neamul, mai cu seamă atunci când era vorba de realizarea unor vechi deziderate de ordin social. Să ne gândim la numărul

---

²¹ Virgil Vătășianu, *Istoria artei feudale în Țările Române*, București, 1959, pp. 464-468; Ion Bănățeanu, *Broderii și țesături liturgice din Țara Românească (veacurile XIV-XVIII)*, în „Glasul Bisericii”, anul XXVI (1967), nr. 1-2, ianuarie-februarie, pp. 66-82.

²² Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Biserica Ortodoxă Română – Biserică națională*, p. 103.

impresionant de preoți care au făcut parte din oastea țărănească a lui Horea, Cloșca și Crișan, ori a lui Tudor Vladimirescu, sau la preoții și călugării implicați în revoluțiile din 1848-1849, în toate cele trei țări românești.

Biserica a avut o contribuție substanțială la realizarea Unirii Principatelor, în 1859, prin deputații ei în Divanurile ad hoc și în cele două Adunări electivă care au dus la alegerea unui singur domnitor, a sprijinit Războiul de Independență din 1877 și acțiunea memorandistă din 1892. În 1916-1918, sute de preoți au fost aruncați în închisori din Transilvania și Ungaria, iar în vechea României mulți au fost mobilizați ca preoți militari, unii luptând cu arma în mână, jertfindu-și chiar viața pe câmpurile de luptă, alături de fiii lor sufletești care luptau în numele unui ideal național. La realizarea directă a Unirii din 1918, Biserica din provinciile până atunci înstrăinate și-a spus cuvântul prin reprezentanții ei în adunările de la Chișinău, Cernăuți și mai cu seamă la Alba Iulia²³.

Nicolae Iorga mai spunea că o Biserică este definită nu numai de credința pe care o practică, ci și de „neamul care dă Bisericii caracterul său național”²⁴. Plămada poporului românesc s-a dospit la umbra Bisericii ortodoxe și de aceea Biserica ortodoxă este recunoscută ca Biserică națională a statului român²⁵. Bisericii Ortodoxe Române i-a fost conferit acest caracter național de poporul român însuși, care a rămas neconținut atașat Bisericii sale de la îmbrățișarea creștinismului până astăzi. De fapt, în istorie, în realitate și în viață, în conștiința tuturor credincioșilor ortodocși și nu numai, Biserica Ortodoxă Română este Biserică națională²⁶.

Biserica ortodoxă în perioada interbelică

Prin dreptatea istoriei și prin sacrificiile ostașilor români pe câmpurile de luptă pentru eliberarea provinciilor românești asuprite și pentru întregirea țării s-a realizat unitatea națională a tuturor românilor. Neamul românesc, care până atunci trăise sub mai multe stăpâniri străine, s-a putut închea într-un stat național unitar. La 1 Decembrie 1918, peste o sută de mii de români participanți la Marea

---

²³ Idem, p. 104.

²⁴ N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, I, p. 7.

²⁵ Sebastian Părvulescu, *Biserica noastră națională*, Valenii de Munte, 1911, p. 9.

²⁶ Ilie F. Călineșteanu, *Biserica Ortodoxă Română – Biserică națională*, în „Ortodoxia maramureșeană”, anul IV, nr. 4, Baia Mare, 1999, p. 107.

Adunare Națională de la Alba Iulia au proclamat solemn unirea Transilvaniei cu România, înscriind un nou moment de seamă în istoria poporului român, care s-a adăugat revenirii la patria-mamă, la 27 martie 1918, a Basarabiei și, la 28 noiembrie, același an, a Bucovinei, și ele aflate până atunci sub stăpâniri străine, încununând astfel lungul șir de lupte și sacrificii umane și materiale a poporului român pentru înfăptuirea idealului unității naționale²⁷.

Dar, după realizarea unității politice, s-a impus necesitatea unificării în diferite domenii ale societății, unificarea diferitelor regiuri sub care românii trăiseră până atunci. Între problemele acestea, fără îndoială, mai delicată era problema confesională, care stătea în strânsă legătură cu problema minorităților etnice, specifică provinciilor românești unite cu Țara în 1918, cu deosebire Ardealului. În Vechiul Regat, care n-a cunoscut, în trecutul său, frământările și luptele confesionale, Statul și Biserica alcătuiau o unitate deplină. Biserica ortodoxă era Biserica națională, care n-a provocat conflicte cu Statul. Ea n-a amenințat cu intervenții la factori externi nici atunci când a fost nedreptățită. Biserica ortodoxă era Biserica de Stat în înțelesul cel mai deplin al cuvântului. Celelalte culte – înglobând un număr foarte mic de credincioși și mare parte din ei nefiind nici cetățeni români – erau culte străine și nu s-a simțit trebuința să se stabilească prin lege specială un regim al cultelor. Dar Statul nu numai că nu puneă piedică manifestării lor, ci a admis chiar ca două culte – cel catolic și cel protestant – să fie conduse din străinătate. Comunitățile luterane erau conduse din Berlin, cele reformate de către episcopul maghiar din Cluj. Cât privește cultul catolic, Vaticanul a considerat România ca teritoriu de misiune, fiind administrat de vicari și abia mai târziu a înființat episcopiile din București (1879) și Iași (1884), fără să ceară recunoașterea lor din partea statului român²⁸.

---

²⁷ Vezi: Pr. Prof. Mircea Păcuraru, *Contribuția Bisericii la realizarea actului unirii de la 1 Decembrie 1918*, în „Biserica Ortodoxă Română”, CXVI (1978), nr. 11-12, pp. 1250-1263; Gh. Buzatu, *Marea Unire a românilor*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, LIV (1978), nr. 9-12, pp. 668-675; Ștefan Pascu, *Făurirea Statului Național Unitar Român 1918*, vol. II, București, 1983; Ion Agrigoroaiei, *Marea Unire*, în „Istoria Românilor”, vol. VII, tom. II, București, 2003, pp. 463-532; Petre Cazacu, *Moldova între Prut și Nistru. 1812-1928*, Chișinău, 1992, pp. 254-256; Ion Calafeteanu, Viorica Moisuc, *Unirea Basarabiei și Bucovinei cu România, 1917-1918. Documente (Antologie)*, Chișinău, 1993.

²⁸ Dr. I. Mateiu, *Dreptul bisericesc de stat în România întregită*, București, 1926, p. 25.

Biserica, prin chemarea ei spirituală, prin percepțele ei morale, este un factor de căpetenie în consolidarea societății, exercitând o mare influență asupra modului de gândire a cetățenilor statului. În direcția aceasta, Biserica și Statul se întâlnesc. Statul nu poate nesocoti convingerile religioase ale cetățenilor săi, căci acestea – dacă ar sta în contradicție cu scopurile urmărite de Stat – ar putea primejdui chiar siguranța Statului. De aceea, se poate afirma că buna îndrumare a problemei confesionale „nu este o simplă chestiune religioasă, ci mai mult, ea este o problemă de stat”²⁹.

Noul stat național a înglobat un număr mare de culte din teritoriile alipite. În România interbelică, pe lângă Biserica ortodoxă, erau următoarele culte: cultul greco-catolic (unit), catolic (de rit latin și armean), reformat, evanghelic-luteran, unitarian, armean-gregorian, mozaic și cultul mahomedan. Existau, așadar, 9 culte și diferite secte care cereau cu insistență recunoașterea din parte Statului.

În aceste noi împrejurări se impunea, pe de o parte, stabilirea situației de drept a cultelor în Stat și, pe de altă parte, definirea raporturilor între diferite culte pentru menținerea echilibrului confesional, indispensabil liniștii și păcii sociale. Rezolvarea acestor probleme se afla în strânsă legătură cu relația dintre Stat și Biserică. Pentru aceasta, trebuia, mai întâi, să se stabilească în Constituție principiile fundamentale ale relației Biserică-Stat, care să servească, apoi, drept criterii pentru legiferarea problemei confesionale.

Statul român, înțelegând rostul înalt al Bisericii în opera de înfăptuire a unității naționale și neuitând nici legăturile istorice cu Biserica, a adoptat sistemul autonomiei bisericești³⁰. Statul recunoaște cultelor caracterul de corporațiuni de drept public, asigurându-le

²⁹ Lazăr Iacob, *Regimul Cultelor în România întregită*, Ed. Ramuri, Craiova, 1931, p. 4.

³⁰ În reglementarea raportului dintre Stat și Biserică se deosebesc două forme principale: 1. Statul recunoaște o Biserică de stat, față de care celelalte culte sunt tolerate numai. La acordarea caracterului de Biserică de stat se ia în considerație confesiunea pe care o urmează majoritatea cetățenilor. Recunoașterea unui cult ca Biserică de stat înseamnă că Statul, în întreaga sa activitate, care atinge domeniul etic și religios, se orientează după principiile fundamentale ale Bisericii de stat (dominante). 2. Statul acordă tuturor cultelor egală îndreptățire în domeniul dreptului privat și public. Aceasta se cheamă paritate. Principiul parității de stat este o umare firească a coexistenței mai multor culte în Stat și se prezintă ca un postulat al Statului de drept. Desigur, Statul este suveran în a acorda unui cult recunoașterea egală sau nu, călăuzindu-se în această privință de interesele proprii (Lazăr Iacob, *Regimul Cultelor în România întregită*, p. 10).

autonomia în conducerea afacerilor interne. Statul asigură cultelor protecție, dar exercită față de ele drepturile care-i revin, în urma superiorității sale față de Biserică. Statul acordă cultelor o largă autonomie, dar nu o autonomie care să nu recunoască Statului nici un drept, cum pretindeau cultele minoritare, căci în acest caz nu mai era vorba de autonomie, ci de separațiune a Bisericii de Stat³¹.

În ceea ce privește raporturile dintre culte, s-a adoptat principiul parității, în sensul egalității de drepturi și de tratament garantate tuturor cultelor. Prin adoptarea parității dintre culte, Biserica ortodoxă și-a pierdut caracterul de Biserică de stat, conferindu-i-se caracterul de Biserică dominantă.

Relativ la regimul cultelor, în art. 22 al Constituției din 1923 s-au înscris principiile următoare:

„Libertatea conștiinței este absolută;

Statul garantează tuturor cultelor o deopotrivă libertate și protecțiune întrucât exercițiul lor nu aduce atingere ordinii publice, bunelor moravuri și legilor de organizare ale Statului;

Biserica creștină ortodoxă și cea greco-catolică sunt Biserici românești;

Biserica Ortodoxă Română, fiind religia mării majorități a românilor, este *Biserica dominantă în Statul român*; iar cea greco-catolică are întâietate față de celelalte culte;

Biserica ortodoxă Română este și rămâne neatârnată de orice chierhie străină, păstrându-și însă unitatea cu Biserica ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor;

În tot Regatul României, Biserica creștin ortodoxă va avea o organizație unitară, cu participarea tuturor elementelor ei constitutive, clerici și mireni;

O lege specială va statornici principiile fundamentale ale acestei organizații unitare, precum și modalitatea după care Biserica își va regula, conduce și administra, prin organele sale proprii și sub conducerea Statului, chestiunile sale religioase, culturale, fundamentale și epitropesti;

Chestiunile spirituale și canonice ale Bisericii Ortodoxe Române se vor regula de o singură autoritate sinodală centrală;

Mitropoliții și episcopii Bisericii Ortodoxe Române se vor alege potrivit unei singure legi speciale;

Raporturile dintre diferitele culte și Stat se vor stabili prin lege³².

³¹ *Ibidem*, p. 12.

³² „Monitorul Oficial”, nr. 282 din 29 martie 1923.

Problema confesională în România interbelică a fost soluționată în conformitate cu principiile acestea, printr-o lege de organizare a Bisericii ortodoxe și alta pentru stabilirea regimului general al cultelor. Ca normă generală pentru stabilirea acestui regim, Constituția a fixat principiul libertății și egalității.

Consacrând vechi tradiții de înțelegere și deplină solidaritate între Biserică și Stat, Constituția de la 1866 asigurase Bisericii ortodoxe situația de *Biserică dominantă a statului român*. Menținerea caracterului dominant al Bisericii ortodoxe era justificată din mai multe motive. Majoritatea covârșitoare a românilor este de religie ortodoxă. Dreptatea cerea ca Biserica ortodoxă a Vechiului Regat să nu sufere prin marele act al unității naționale pierderea unui drept garantat anterior prin Constituția țării, mai ales că – la unanimitatea ortodoxă a populației din Regat – Basarabia și Bucovina aduceau majorități zdrobitoare ortodoxe, iar Transilvania, cel puțin o treime a populației sale. Echitatea cerea ca Biserica ortodoxă să primească un semn de încurajare și răsplată pentru luptele și suferințele ei din trecut. Era și un interes de stat. Înțelepciunea politică cerea întărirea Bisericii naționale, care se identifică integral cu interesele statului. După dezbateri îndelungate, s-a ajuns la această formulă constituțională: *Biserica Ortodoxă Română fiind religia mării majorități a românilor este Biserica dominantă în statul român*. Această nouă formulare, *dominantă în statul român*, în locul celei vechi de *dominantă a statului român*, a dus la detronarea Bisericii ortodoxe din locul ocupat mai înainte și încetarea României de a fi stat confesional. Dominant însemnează acum un titlu care exprimă o întâietate onorifică față de celelalte culte, o întâietate datorită unei stări de fapt: numărul covârșitor al credincioșilor ei³³.

Această constatare o fac și alți teologi și oameni politici ai vremii. De pildă, N. Popescu-Prahova, profesor și decan al Facultății de Teologie din Chișinău, spune: „În art. 22 al Constituției din 1923 se afirmă că «Biserica Ortodoxă Română, fiind religia mării majorități a românilor este Biserica dominantă în statul român». Dominat înseamnă un număr mai mare de credincioși, înseamnă deci că Biserica ortodoxă prevalează prin puterea numărului, fără ca din aceasta să rezulte vreun privilegiu pentru această Biserică”³⁴.

Și încheie, zicând: „Realitatea este că statul român, devenind un stat policonfesional, și-a pierdut caracterul lui ortodox, iar sub regimul

³³ Lazăr Iacob, *Stat și Biserică*, București, 1942, p. 21.

³⁴ N. Popescu-Prahova, *Raporturile dintre Biserică și Stat*, Chișinău, 1936, p. 265.

«parității» Biserica Ortodoxă Română a pierdut caracterul ei de Biserică în adevăr dominantă sau de Biserică de stat. Biserică «dominantă» este o formulă răsunătoare, dar goală, lipsită de conținut și de urmări pozitive; ea n-a urmărit altceva decât să ascundă trista realitate a înjosirii prestigiului Bisericii Ortodoxe Române, detronată de pe soclul ei de Biserică de Stat. Formula «Biserică dominantă» nu exprimă decât situația juridică a Bisericii ortodoxe în statul român, ci vrea să spună că ea are mai mulți credincioși decât celelalte culte, constatare ce nu are nici un rost într-un text constituțional, care, în materie de raporturi între stat și Biserică, consacră un sistem incompatibil cu existența vreunei Biserici în adevăr «dominantă»³⁵.

În același spirit, Alexandru Lapedatu, ministrul Cultelor, afirmă: „Prin Constituția din 1923 s-a pus bazele noii organizări autonome și democratice a Bisericii Ortodoxe Române, care a fost declarată, potrivit tradiției și faptului că marea majoritate a locuitorilor acestei țări aparțin ei, a fost declarată, zic, Biserică dominantă în Stat. Atributul acesta nu poate și nu trebuie interpretat în sensul că prin aceasta Biserica ortodoxă ar avea condițiuni particulare și prerogative speciale pe care să le exercite în detrimentul celorlalte culte. Până la 1923, Biserica ortodoxă a fost o Biserică de stat, organizată de stat și trăind în cea mai strânsă și mai intimă legătură cu statul. Cum însă în noua alcătuire, Statul și-a schimbat caracterul, prin faptul că a înglobat în sine populațiuni numeroase de alte confesiuni și Biserici românești cu alte întocmiri și tradițiuni, el a trebuit să modifice și organizarea Bisericii ortodoxe în cadrul unei autonomii proprii și al unor largi drepturi și libertăți de conducere și administrare, stabilite și normate în noua lege de organizare din 1925”³⁶.

Unificarea bisericească

Înfăptuirea deplină a unității de stat a României la 1 Decembrie 1918 a dus, în chip firesc, la profunde schimbări în viața Bisericii Ortodoxe Române. Cea dintâi problemă care trebuia să fie rezolvată de către Biserică era aceea a unificării ei administrative, unitare, sub conducerea Sfântului Sinod din București. Unificarea bisericească era imperios necesară, deoarece Biserica se conducea diferit dintr-o provincie într-alta a țării; erau patru „regimuri de organizare

³⁵ Idem, p. 270.

³⁶ Al. Lapedatu, *Noul regim al cultelor în România*, București, 1928, pp. 12-13.

bisericească”, precum și „tot atâtea mentalități”³⁷, după care trebuia condusă Biserica Ortodoxă Română. De pildă, în Vechiul regat, Biserica ortodoxă era Biserică de stat, dar lipsită cu totul de autonomie și de orice inițiativă. Administrarea ei era lăsată în cea mai mare parte în grija Statului. Din această cauză, în Biserică se instalase un adevărat absolutism ierarhic. În Biserica din Bucovina exista o mentalitate ultra ierarhistă și tributară împăratului de la Viena. Biserica trăia sub un regim de completă stratificare, rămânându-i arhiepiscopului și Constitoriului numai conducerea treburilor spirituale. Atotputernicia Statului se valida în guvernarea și administrarea Bisericii. O situație asemănătoare avea și Biserica din Basarabia, care trăia în forme tipic rusești, moștenire a absolutismului țarist. Biserica ortodoxă din Transilvania era organizată pe baza Statutului organic al mitropolitului Andrei Șaguna, care, prin autonomie, o apăra de amestecul sau aservirea din partea puterii de stat și, prin sinodalitate, îi asigura colaborarea dintre clerici (1/3) și mireni (2/3) la conducerea treburilor bisericești, o ferea astfel de absolutismul ierarhic³⁸. Prin urmare, dintre toate *rânduielele* după care se conduceau Bisericile din provinciile românești, cea mai echilibrată era cea a conlucrării între cler și popor din Biserica ortodoxă din Transilvania.

Cu realizarea unității politice, cele patru regimuri trebuiau să fie unificate. Dar problema aceasta nu era așa de ușoară, date fiind conservatorismul în materie bisericească și marile deosebiri de vederi în ce privește noua organizare între reprezentanții Bisericii din diferitele ținuturi. Greutățile acestea au putut să fie învinse numai printr-o muncă îndelungată. Discuțiile în problema unificării bisericești au început încă din anul 1919, dar s-au terminat abia în 1925³⁹.

Cei mai însemnați pași către unificarea bisericească i-au făcut, în primul rând, clericii transilvăneni. Astfel, prin intermediul revistei „Renașterea română” de la Sibiu, din 24 februarie 1919, a fost convocat primul congres preoțesc din Transilvania de după Marea Unire din 1918, pentru a se discuta problema organizării unitare a

³⁷ Pr. Nicolae Șerbănescu, *Patriarhia Română la 70 de ani (1925-1995)*, în vol. „Autocefalie, Patriarhie”, Ed. Institutului Biblic, București, 1995, p. 245.

³⁸ Pr. Prof. Mircea Păcuraru, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, ed. a II-a, Ed. Institutului Biblic, București, 1997, p. 407.

³⁹ Valerian Șesan, *Reflexiuni asupra unificării organizației Bisericii ortodoxe din România întregită*, Cernăuți, 1923, pp. 8-12; Lazăr Iacob, *Regimul Cultelor în România întregită*, p. 13; Dr. Gh. Ciuhandu, *Reorganizarea centrelor noastre eparhiale și unificarea bisericească*, București, 1923, pp. 59-60.

Bisericii Ortodoxe Române. Congresul și-a desfășurat lucrările în zilele de 6-8 martie 1919, în sala Palatului județean din Sibiu, cu participarea unui număr de circa 700 de preoți și a unor reprezentanți ai Bisericii ortodoxe din Vechiul Regat și din Bucovina. În cadrul Congresului au fost prezentate mai multe referate, între care a reținut atenția cel al protopopului Gheorghe Ciuhandu din Arad, intitulat: „Împreunarea Bisericilor ortodoxe pe teritoriul României Mari într-o singură Biserică Ortodoxă Română și raportul acestei Biserici față de Stat”⁴⁰.

Altă acțiune importantă a fost și Sinodul ierarhilor Mitropoliei Ortodoxe Române din Transilvania, din 23 aprilie 1919, de la Sibiu, de sub președinția episcopului Ioan I. Papp al Aradului, pe acea vreme și locțiitor de mitropolit al Transilvaniei, care, între altele, a hotărât: „Biserica Ortodoxă Română din Ardeal, Banat și părțile românești din Ungari își reînnoiește vechile sale legături de unitate cu Mitropolia Ungrovlahiei, dorind a forma parte integrantă a Bisericii mame din România unită cu Basarabia și Bucovina... Sinodul nostru constată necesitatea de a se uniformiza organizarea Bisericii în întreaga țară, introducându-se o autonomie perfecționată pe baza experiențelor ce le avem noi după o practică de 50 de ani a vieții bisericești-constituționale, având a se admite și mireni în corporațiunile bisericești de natură administrativă, culturală, financiară, umanitară, socială și electorală și susținându-se drepturile ierarhice ale preoților și episcopilor, respectiv ale Sinodului episcopesc, ca supremă autoritate conducătoare a Bisericii”⁴¹.

În paralel, în luna mai 1919, Congresul superior bisericesc, alcătuit din membrii Sfântului Sinod de la București, din reprezentanți ai Facultăților de teologie din București și Cernăuți, ai Seminariilor teologice, ai mănăstirilor, ai clerului de mir, a început acțiunile de pregătire a unificării bisericești. În acest scop s-a înființat o comisie

---

⁴⁰ Actele primului Congres al preoților din Transilvania au fost publicate în „Analele Asociației «Andrei Șaguna» a clerului Mitropoliei Ortodoxe din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș”, Sibiu, 1919, pp. 81-132. Despre unificarea bisericească vezi și Nestor Vornicescu-Severineanu, *Propuneri simultane pentru înființarea Patriarhatului la București și a unei Mitropolii la Craiova între 1882 și 1825*, în „Mitropolia Olteniei”, XXVII (1975), nr. 11-12, pp. 838-840; Idem, *Incercări, posibilități și propuneri în vederea înființării Patriarhatului înainte de 1925*, în „Biserica Ortodoxă Română”, XCIII (1975), nr. 11-12, pp. 1357-1358; Pr. Prof. Milan Șesan, *Unificarea bisericească din 1919 ca act de întărire a unității politice a statului român*, în „Mitropolia Ardealului”, XIII (1968), nr. 11-12, pp. 835-836.

⁴¹ Documentul original în Arhiva Sfântului Sinod, dosar 147/1919, f. 299-303.

alcătuită din reprezentanți ai eparhiilor care au intrat în „componența noului stat unitar, România”⁴².

Sub conducerea mitropolitului Pimen Georgescu al Moldovei (1909-1934), comisia a lucrat la Sinaia, în zilele de 12-15 iunie 1919, pentru unificarea bisericească⁴³.

În urma discuțiilor au fost stabilite următoarele principii:

„1. Să se decreteze unificarea ierarhică și canonică a Bisericilor Ortodoxe Române din toate provinciile reunite ale Patriei mame și anume să se înceapă această lucrare cu forul suprem de conducere bisericească, Sfântul Sinod;

2. În virtutea acestui principiu de reîntregire, la cea mai apropiată ședință a Sfântului Sinod să fie convocați, ca membri de drept istoric ai acestei înalte corporațiuni, toți ierarhii Bisericii Ortodoxe Române din provinciile României întregite;

3. În lucrarea de organizare bisericească, pe baze canonice și autonome, din punct de vedere reprezentativ, administrativ, legislativ și judecătoresc, se ia ca punct de plecare pentru dezbateri Statutul organic al Mitropoliei Ortodoxe Române din Transilvania”⁴⁴.

Pe baza propunerilor de la Sinaia, ierarhii ortodocși români din provinciile României întregite au participat la București la ședința extraordinară a Sinodului Central al Bisericii Ortodoxe Române, din 30 decembrie 1919⁴⁵. În cadrul acestei întâlniri, arhiepiscopul și mitropolitul Vladimir Repta al Bucovinei, episcopul Ipolit Vorobchievici al Rădăuților, arhiepiscopul Nicodim al Chișinăului, episcopul Miron Cristea al Caransebeșului, arhieriei Gurie Basarabeanul și Dionisie Ismaileanul au făcut Sinodului Central următoarea propunere: „Unirea națiunii române din 1918 să se extindă și asupra Sfintei noastre Biserici strămoșești, așa ca Biserica Ortodoxă a Basarabiei,

⁴² Pr. Prof. Mircea Păcuraru, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, ed. a II-a, p. 408.

⁴³ Din comisie au făcut parte: mitropolitul Pimen al Moldovei și Sucevei, episcopul Miron Cristea al Caransebeșului, arhiepiscopul Nicodim al Chișinăului și Hotinului, arhierul Vartolomeu Băcăoanul, raportorul comisiei Sf. Sinod, Ștefan Saghin, decanul Facultății de Teologie din Cernăuți, C. Angelescu, ministrul Cultelor, Vasile Goldiș, ministru, I. Inculeț, Valeriu Braniște, Ioan Lupaș, profesorii de teologie Valerian Gesan, D. Boroianu, C. Nazarie, C. Dobrecu, administratorul Casei Bisericii, C. Georgescu, profesor în București și arhim. Dionisie starețul mănăstirii Sinaia. Cf. Pr. Nicolae Șerbănescu, *Înființarea Patriarbiei Române (1925)*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XCIII (1975), nr. 11-12, nov-dec., p. 1385.

⁴⁴ Arhiva Sfântului Sinod, dosar 147/1919, f. 106.

⁴⁵ Idem, dosar 147/1919, f. 290-291, 293-295, 297, 307-308.

a Bucovinei, a Ardealului, Banatului, Crișanei și părților ungurene să alcătuiască o singură Biserică Autocefală Națională Română, a cărei autoritate supremă este Sfântul Sinod al Sfintei Bisericii Ortodoxe Autocefale a României întregite⁴⁶. Propunerea a fost analizată și însușită de Sfântul Sinod în aceeași zi (30 decembrie 1919). Prin acceptarea acestei propuneri a ierarhilor din provinciile României întregite, Sfântul Sinod a făcut un pas important spre unificarea ierarhică și canonică a Bisericii noastre.

Între timp, la 18/31 decembrie 1919, episcopul Miron Cristea al Caransebeșului a fost ales în scaunul de mitropolit primat la București și înscăunat a doua zi, 19 decembrie 1919/1 ianuarie 1920. După scurt timp, la 12/25 februarie 1920, Congresul Național Bisericesc al românilor ortodocși din Mitropolia Transilvaniei a declarat în „protocolul” adoptat că „unica cale de a proceda la unificarea deplină este convocarea unei comisii consultative din reprezentanții designați de autoritățile competente ale Bisericilor din Vechiul Regat și provinciile reunite pentru a stabili proiectul de lege fundamentală a organizației noastre⁴⁷”.

Procedându-se în consecință, s-a convocat o *Constituantă bisericească*, cu reprezentanți din toate provinciile românești întregite, care s-a întrunit de mai multe ori, între septembrie 1920-decembrie 1921 și în ianuarie 1922. În cele din urmă, cu acordul Sfântului Sinod și cu aprobarea Statului s-a elaborat Legea și Statutul pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române din 4 mai 1925.

Între timp au avut loc o seamă de înfăptuiri bisericești. S-au înființat noi eparhii: Oradea (1920), Cluj (1921), Constanța (1923), Hotin (1923), cu reședința la Bălți, Cetatea Albă (1923), cu sediul la Ismail. În 1921 s-a înființat Episcopia Armatei, cu reședința la Alba Iulia⁴⁸.

În același timp au luat ființă noi școli teologice superioare la Oradea, Cluj, Chișinău (mutată mai apoi la Iași și Suceava) la care au predat cadre didactice pregătite în universități din Apus sau în Grecia și Rusia, au mai apărut noi ziare și reviste bisericești; au fost publicate cărți de slujbă, de spiritualitate ortodoxă, cărți de rugăciuni, calendare ș.a.; au fost construite biserici și catedrale reprezentative⁴⁹.

⁴⁶ Idem, dosar 147/1919, f. 102.

⁴⁷ Idem, dosar 151/1920, p. 272.

⁴⁸ Pr. Prof. Mircea Păcuraru, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, p. 427.

⁴⁹ Alexandru Moraru, *Biserica Ortodoxă Română între anii 1885-2000. Biserica, Națiune, Cultură*, vol. III, tom. I, Ed. Institutului Biblic, București, 2006, p. 90.

Înființarea Patriarhiei Române

În cadrul lucrărilor pentru unificarea bisericească a fost adusă în dezbatere și problema înființării Patriarhiei Române. Necesitatea înființării Patriarhatului românesc a fost susținută, începând din anul 1924, atât de clericii ortodocși din toate provinciile românești întregite, cât și de oamenii politici și de intelectualii vremii, prin conferințe și publicații⁵⁰. De pildă, în articolul *Necesitatea înființării Patriarhatului*, Nicolae Iorga argumenta, între altele: „Eu cred că e potrivită întemeierea Patriarhatului din mai multe motive: pentru că vecinii noștri îl au; suntem singurul popor ortodox cu un simplu mitropolit primat în fruntea unei Biserici autonome; și totuși, când s-a întemeiat mitropolia munteană, mitropolitul era exarh patriarhal. La sfârșitul secolului al XVI-lea, mitropolitul Moldovei avea – recunoscute de toată Ortodoxia – semnele demnității patriarhale. De la noi au fost stăpânite, timp de mai multe secole, toate patriarhiile răsăritene”⁵¹. Tot cam în aceeași perioadă, Alexandru Lapedatu, ministrul Cultelor, în articolul *Înființarea Patriarhatului în Biserica Ortodoxă Română*, declara: „Crearea Patriarhatului român e reclamată de situația actuală de superioritate numerică și morală a Bisericii Ortodoxe Române față de celelalte Biserici Ortodoxe străine, de rolul mai însemnat, uneori, decât al tuturor Patriarhatelor împreună, pe care Biserica noastră l-a avut în trecut, timp de secole, ca apărătoare și protectoare a creștinilor din Orient și de prestigiul politic de care se bucură Statul român în rândul celorlalte state ortodoxe, prestigiu ce trebuie să și-l păstreze și prin poziția Bisericii sale... și care reclamă cu necesitate ca Biserica sa națională să nu rămână, în relațiile cu Bisericile acestora și acțiunile comune cu ele, în situația de inferioritate, numai prin faptul că, în ordinea sa ierarhică, nu are încă un Patriarhat național ca acelea”⁵².

În continuare, Alexandru Lapedatu subliniază: „Biserica noastră e autocefală, iar Statul suveran. Biserica și Statul își pot da, așadar, organizația ce cred că convine mai bine necesităților și intereselor lor. Pentru chestiunea de față, cu atât mai vârtos cu cât, prin instituirea unui Patriarhat român, nu se schimbă absolut nimic din

⁵⁰ Pr. Nicolae Șerbănescu, *Înființarea Patriarhiei Române*, pp. 1387-1389.

⁵¹ Apărut mai întâi în ziarul „U” din 7 decembrie 1924, republicat de Arhim. Tit Simedrea în *Patriarhia Română. Acte și Documente*, București, 1926, p. 7.

⁵² Publicat de Arhim. Tit Simedrea, în *Patriarhia Română. Acte și Documente*, București, 1926, p. 11.

constituția organică actuală a Bisericii noastre și nu se aduce nici o atingere, de nici un fel, în raporturile sale cu Biserica ecumenică a Răsăritului, singura cu care Biserica noastră ortodoxă se găsește în legătură în ce privește unitatea dogmelor”⁵³.

În 16 decembrie 1924, Consiliul profesoral al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cernăuți a înaintat un memoriu președintelui Sfântului Sinod, prin care îl ruga să propună atât acestui înalt for bisericesc, cât și guvernului țării ca „în viitoarea legislație bisericească să i se recunoască mitropolitului-primat al Bisericii Autocefale Ortodoxe Române titlul de Patriarh, care i se cuvine capului Bisericii noastre în conformitate cu tradiția Bisericii, cu sfințele canoane și cu importanța Bisericii noastre naționale”⁵⁴. O propunere asemănătoare a fost înaintată Sfântului Sinod, în decembrie 1924, și de către Dionisie, episcopul-vicar al Eparhiei Chișinăului, ca Biserica noastră să fie „încununată cu un părinte al părinților”⁵⁵.

Problema înființării Patriarhiei Române a fost înscrisă pe agenda de lucru a ședinței Sfântului Sinod, care s-a deschis în decembrie 1924 și s-a încheiat în februarie 1925. La deschiderea lucrărilor, Grigorie Botoșăneanul, arhiepiscopul-vicar al Mitropoliei Moldovei, a făcut cunoscut că a adus un mesaj din partea mitropolitului Pimen al Moldovei, absent de la lucrări din motive de boală, prin care propunea înființarea Patriarhiei Române.

Propunerea mitropolitului Pimen de înființare a Patriarhatului român, semnată și de alți sinodali, a fost citită în Sfântul Sinod de către mitropolitul Nectarie al Bucovinei. Propunerea a fost susținută, în dezbaterile care au urmat, de către arhiepiscopul Gurie al Basarabiei, președintele de ședință, episcopul Lucian al Romanului, care a citit memoriul Facultății de Teologie din Cernăuți, episcopul-vicar Dionisie al Chișinăului și Alexandru Lapedatu, ministrul Cultelor⁵⁶.

În continuare, episcopul Vartolomeu al Râmnicului a dat citire *Actului oficial de înființare a Patriarhiei Române*, în care se evidențiază că, în urma înfăptuirii României întregite, prestigiul țării cerea implicit și înălțarea Bisericii noastre la rang de Patriarhie, mai ales

---

⁵³ Idem, p. 12.

⁵⁴ *Memoriul Facultății de Teologie din Cernăuți privitor la ridicarea Bisericii române la rangul de Patriarhie*, Cernăuți, 1924. Vezi și Arhiva Sfântului Sinod, dosar 200/1924, f. 2-3, 10.

⁵⁵ Arhiva Sfântului Sinod, dosar 200/1924, f. 302-303.

⁵⁶ Arhim. Tit Simedrea, *op. cit.*, pp. 25-38.

că și numărul eparhiilor și al credincioșilor a sporit (de la 8 eparhii la 18, toate însemnând 14 milioane de credincioși). De asemenea, România, „o puternică țară ortodoxă”, a fost de mare sprijin Răsăritului creștin în vremi de restriște. Pe baza acestor motive (și cu acordul Guvernului țării), Sfântul Sinod a hotărât ca Biserica Ortodoxă Română să fie înălțată la rang de Patriarhie, iar întâistătorul ei să se intituleze „arhiepiscop al Bucureștilor, mitropolit al Ungrovlahiei și patriarh al României”⁵⁷.

După citirea Actului oficial de înființare a Patriarhatului Ortodox Român, Sfântul Sinod al Bisericii noastre a luat următoarea hotărâre:

„1. Se înființează în Țara Românească pentru Biserica Ortodoxă Autocefală Română demnitatea de Patriarh;

2. Arhiepiscopul și mitropolitul Ungrovlahiei se ridică, în calitate sa de Primat al României, la rangul de Patriarh al Bisericii Ortodoxe Autocefale Române;

3. Înalt Prea Sfințitul Miron, actualul arhiepiscop și mitropolit al Ungrovlahiei, devine, în calitate sa de Primat al României, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române;

4. Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române se va bucura de toate drepturile recunoscute de sfințele canoane și legile țării;

5. Hotărârea aceasta va fi înaintată Onor Guvern spre legiferare printr-o lege specială și sancționată de M. S. Regele;

6. Alegerea, confirmarea și investirea viitorilor patriarhi se va face potrivit unei legi speciale;

7. Nu vor putea fi eligibili la demnitatea de Patriarh decât mitropoliții și episcopii în funcțiune ai Bisericii Ortodoxe Române;

8. Se va comunica această hotărâre și tuturor celorlalte Biserici surori ortodoxe de Răsărit;

9. Se delegă o comisiune alcătuită din IPS Mitropolit Nectarie și PP SS Episcopi Vartolomeu al Râmnicului și Lucian al Romanului, care să întocmească actul de notificare ce se va face celorlalte Biserici surori și care se va înscrie în Condica Sfântă a Sfântului Sinod”⁵⁸.

Înaintată Corpurilor Legiuitoare de către ministrul Cultelor, Alex. Lapedatu, propunerea de înființare a Patriarhiei Române a fost aprobată de Senatul României, în ședința de la 12 februarie, cu 89 voturi

⁵⁷ Idem, p. 38-39.

⁵⁸ Idem, pp. 39-41.

(două împotriva) și de Camera Deputaților, în ședința de la 17 februarie, cu unanimitate de voturi (156)⁵⁹. Pe temeiul voturilor din Senat și Cameră, Regele Ferdinand a promulgat *Legea pentru ridicarea Scaunului Arhiepiscopal și Mitropolitan al Ungrovlabiei și Primat al României la rangul de Scaun Patriarhal*⁶⁰.

Potrivit datei, patriarhul Miron Cristea a trimis, la 12 martie 1925, o scrisoare irenică tuturor Bisericilor Ortodoxe surori, comunicându-le ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rangul de Patriarhie⁶¹.

La 30 iulie 1925, patriarhul ecumenic Vasile III a decis împreună cu Sinodul din jurul său, prin Tomosul nr. 1.579, recunoașterea înființării Patriarhiei Române.

Spre sfârșitul lunii septembrie, o delegație oficială a Patriarhiei din Constantinopol, alcătuită din mitropoliții Ioachim al Calcedonului și Ghermanos al Sardeonului și primul dragoman al patriarhiei, Spiros Constantinidis, au adus la București o scrisoare și *Tomosul patriarhal* de recunoaștere a Patriarhiei Române. Înmânarea acestor acte oficiale patriarhale s-a făcut în seara zilei de sâmbătă, 26 septembrie, într-un cadru festiv, în Catedrala din București, la care au fost prezenți membrii Sfântului Sinod, clerici și un mare număr de credincioși. În ziua următoare, duminică, 27 septembrie, s-a oficiat Sfânta Liturghie de către mitropoliții Ioachim și Ghermanos, din partea Patriarhiei ecumenice și arhieriei Platon și Teofil din partea Bisericii noastre. Patriarhul Miron, îmbrăcat în mantie arhierască, a luat loc în scaunul patriarhal. La această slujbă au fost de față, între alții, Alexandru Lapedatu, ministrul Cultelor, C. Angelescu, ministrul Instrucțiunii Publice, înalți demnitari ai statului român, precum și ambasadorul Poloniei la București. După Sfânta Liturghie, mitropolitul Ioachim al Calcedonului a dat citire Scrisorii de împuternicire a patriarhului ecumenic, iar mitropolitul Ghermanos al Sardeonului a citit *Tomosul Patriarhiei ecumenice din Constantinopol*, prin care s-a recunoscut înființarea Patriarhiei Române. Trișilor Patriarhiei ecumenice le-a mulțumit patriarhul Miron Cristea, care și-a exprimat deplina recunoștință față de patriarhul ecumenic Vasile III, încredințându-l că Biserica Ortodoxă Română, ca o ramură a Ortodoxiei, va lucra pentru pentru progresul acesteia, al

---

⁵⁹ Idem, p. 109-110.

⁶⁰ „Monitorul Oficial” nr. 44, miercuri, 25 februarie 1925.

⁶¹ Arhim. Tit Simedrea, *op. cit.*, pp. 129-131.

creștinismului în lume, pentru mărturisirea și apărarea Bisericii lui Hristos⁶².

La 20 septembrie 1925, patriarhul ecumenic Vasile III, printr-o scrisoare enciclică, a înștiințat celelalte Biserici ortodoxe autocefale că Patriarhia ecumenică a fost de acord cu hotărârea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române ca această Biserică să fie înălțată la treapta de Patriarhie, și căreia, trimitând o delegație oficială la București, i s-a și înmănat *Tomosul patriarhal de recunoaștere* a înaltei instituțiuni bisericești din România. Totodată, patriarhul ecumenic Vasile III ruga Bisericile autocefale să-și dea și ele consimțământul la acest act și să transmită acordul lor întâiului patriarh al României, Miron Cristea, contribuind astfel la întărirea legăturilor cu Biserica Română, la unitatea și propășirea întregii Ortodoxii⁶³.

În urma acestei enciclice a patriarhului ecumenic Vasile III, dar și a scrisorii irenice trimisă de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, au început să ajungă la București scrisori de recunoaștere a patriarhatului român din partea vechilor patriarhate Răsăritene, precum și a Bisericilor ortodoxe autocefale. Astfel de scrisori au trimis patriarhiile Ierusalimului, Antiohiei, Alexandriei, Serbiei, Arhiepiscopia Ciprului, Bisericile Greciei, Bulgariei, Poloniei, mitropolitul Antonie de la Kiev⁶⁴.

Ceremonia de investitură și înscăunare a patriarhului Miron Cristea a avut loc în ziua de 1 noiembrie 1925, la care au luat parte, în urma invitațiilor făcute, pe lângă membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, delegați ai patriarhiilor apostolice și ai Bisericilor ortodoxe surori, reprezentanți ai Statului român, șefi ai cultelor din România, reprezentanți ai învățământului telogic și laic, oameni de cultură, un mare număr de credincioși.

După slujba Sfintei Liturghii, oficiată de câțiva arhierei și clerici ortodocși în Catedrala patriarhală, înalții demnitari bisericești și de stat, în frunte cu patriarhul Miron Cristea, au mers la Palatul Regal pentru investitură. În prezența Curții regale, Alexandru Lapedatu, ministrul Cultelor, a dat citire decretului regal de investitură a patriarhului Miron Cristea, după care Regele Ferdinand, primind cărja patriarhală din mâna mitropolitului Pimen al Moldovei, i-a încredințat-o patriarhului Miron, rostind cuvintele: *Îți încredințez cărja*

⁶² Pr. Nicolae Șerbănescu, *Înființarea Patriarbiei Române*, p. 1398, notele 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60 și 61.

⁶³ Arhim. Tit Simedrea, *op. cit.*, pp. 170-173.

⁶⁴ Idem, p.173-174.

de patriarb pentru a păstori turma Patriarbiei Române. După investitură, întâiul patriarh al Românei a rostit o scurtă cuvântare, mulțumind Suveranului pentru urarea făcută și asigurându-l de loialitatea sa față de Țară și Tron⁶⁵.

După terminarea ceremoniei de investitură, cei prezenți la Palatul regal s-au reîntors la Catedrala patriarhală, unde s-a săvârșit slujba de instalare în scaunul patriarhal, în cadrul căreia patriarhului Miron i s-au înmănat însemnele patriarhale. La încheierea ceremoniei de înscăunare au luat cuvântul mitropolitul Pimen al Moldovei, în numele Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, mitropolitul Ioachim al Calcedonului, în numele Patriarhiei ecumenice, mitropolitul Dositei al Sevastei, în numele Patriarhiei Ierusalimului, episcopul Emilian al Timocului, în numele Patriarhiei Sârbe, mitropolitul Policarp al Trichiei, în numele Bisericii Greciei, mitropolitul Antonie, fost al Kievului, mitropolitul Neofit al Vidinului, în numele Bisericii Bulgare, mitropolitul Dionisie al Varșoviei, în numele Bisericii ortodoxe din Polonia. Tuturor le-a răspuns patriarhul Miron Cristea⁶⁶.

Legea și Statutul pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române

Făcându-se concesii din toate părțile, s-a putut adopta Legea și Statutul pentru organizarea Bisericii ortodoxe⁶⁷. Noua lege a luat ca bază organizația mai avansată a Bisericii din Ardeal, consemnată în „Statutul organic”, admitând participarea tuturor elementelor constitutive ale Bisericii – clerici și laici – acest principiu fiind stabilit și în Constituție.

Legea cuprinde principiile de organizare, iar Statutul modalitățile după care Biserica își reglementează, conduce și administrează, prin organele sale proprii, afacerile religioase, culturale, fundamentale și epitropești. Statutul este investit cu putere de lege. Modificările pe care le-ar face Congresul în Statut vor trebui aprobate de Consiliul de miniștri (art. 37).

Noua lege asigură unitatea de conducere a Bisericii prin organe de cârmuire centrală. Organizația Bisericii este unitară, existând aceleași

---

⁶⁵ Idem, p. 175.

⁶⁶ Idem, pp. 194-195.

⁶⁷ Votată de Senat la 24 martie 1925 și de Camera Deputaților la 3 aprilie, a fost promulgată de Rege la 6 mai și publicată în „Monitorul Oficial” nr. 97 din 6 mai 1925.

organe – reprezentative și executive – în toate părțile contitutive ale Bisericii, cu același mod de constituire și funcționare pentru întreaga Biserică (art. 8) și funcționând aceleași instanțe judecătorești (art. 16). Legea asigură Bisericii întregi autonomie în reglementarea, conducerea și administrarea afacerilor sale religioase, culturale, fundamentale și epitropești, sub controlul Statului (art. 4).

Legea garantează autonomie și părților constitutive ale Bisericii, putând fiecare parte să-și conducă afacerile independent de altă parte constitutivă de același grad, dar se asigură acestor părți și participarea la lucrările părților superioare prin reprezentanți. La conducerea afacerilor administrative ale Bisericii ia parte și elementul mirenesc.

În corporațiile constituite și în organele executive clericiei sunt reprezentați prin 1/3, iar mireni prin 2/3. Participarea elementului mirean este stabilită și prin Constituție, dar fără să se stabilească proporția acestei participări, care, eventual, ar putea suferi modificări.

Biserica Ortodoxă, ca religia mării majorități a populației României, este Biserica dominantă în Statul român. Ea este autocefală, adică neatârnată de nici o autoritate bisericească din afară, păstrându-și însă unitatea dogmatică – desigur și cea canonică – cu Biserica ecumenică a Răsăritului (art. 1).

Biserica e organizată având cinci mitropolii, cu un număr de 18 episcopi eparhioți (art. 2)⁶⁸ și un episcop militar (art. 35)⁶⁹. Titulatura mitropoliilor și episcopilor, crearea de eparhii noi și orice schimbare a întinderii teritoriale se poate face numai prin lege (art. 3).

Biserica își reglementează, conduce și administrează afacerile sale religioase, culturale, fundamentale și epitropești prin organe proprii, sub controlul Statului. Acest control asupra Bisericii și organelor sale se exercită – în mod constituțional – prin Ministerul Cultelor (art. 4).

---

⁶⁸ I. Mitropolia Ungrovlahiei, cu cinci eparhii sufragane: Arhiepiscopia Bucureștilor, Episcopia Râmnicului, Episcopia Buzăului, Episcopia Argeșului și Episcopia Tomisului (Constanța); II. Mitropolia Moldovei și Sucevei, cu patru eparhii sufragane: Arhiepiscopia Iașilor, Episcopia Romanului, Episcopia Hușilor, Episcopia Dunării de Jos; III. Mitropolia Ardealului, cu cinci eparhii sufragane: Arhiepiscopia de Alba Iulia și Sibiu, Episcopia Aradului, Episcopia Caransebeșului, Episcopia Oradiei și Episcopia Vadului, Feleacului și Clujului; IV. Mitropolia Bucovinei, cu două eparhii sufragane: Arhiepiscopia Cernăuților și Episcopia Hotinului (Bălți); V. Mitropolia Basarabiei (din 1927), cu două eparhii sufragane: Arhiepiscopia Chișinăului și Episcopia Cetății Albe-Ismael.

⁶⁹ Din 1921 exista o episcopie a Armatei (Inspectoratul clerului militar), cu sediul la Alba Iulia.

Organele de conducere centrale sunt:

1. Sfântul Sinod este autoritatea cea mai înaltă pentru chestiunile spirituale și canonice și forul suprem pentru chestiunile bisericești de orice natură. Se compune din toți mitropoliții, episcopii și arhieriei vicari în funcțiune și episcopul armatei.

2. Congresul Național Bisericesc este corporațiunea centrală reprezentativă pentru întreaga Biserică în treburile administrative, culturale, fundamentale și epitropești. E compus din câte 6 reprezentanți (2 clerici și 4 mireni), delegați de adunările eparhiale și din membrii Sfântului Sinod, ca membri de drept. Congresul poate să dea regulamente obligatorii pentru întreaga Biserică, în cadrele legii și statutului ei (art. 6). Statutul stabilește că aceste regulamente vor fi supuse spre aprobare și întărire regelui (art. 8).

3. Consiliul Central Bisericesc este organul superior administrativ pentru afacerile Bisericii întregi și organul executiv al Sfântului Sinod și al Congresului Național Bisericesc. E compus din 1/3 clerici și 2/3 mireni (art. 7, statut art. 14-18).

4. Consistoriul Spiritual Central funcționează ca instanță de recurs în probleme disciplinare și judecătorești. Membri săi sunt clerici (art. 16, statut art. 19-21).

5. Eforia Bisericii are ca atribuții administrarea fondului general bisericesc, a averilor comune și a subvențiilor acordate de Stat pe seama Bisericii. Este organul executiv al Consiliului Central Bisericesc. Se compune din trei membri, unul numit de Ministerul Cultelor în acord cu Ministerul Finanțelor și doi aleși de Congresul Național Bisericesc (un cleric și un mirean). Eforia stă atât sub controlul Ministerului de Culte, cât și al Consiliului Central Bisericesc și în directă legătură cu ele (art. 24, statut art. 22-25)

Episcopiile au următoarele organe de conducere:

1. Adunarea eparhială, compusă din reprezentanții clerului și ai credincioșilor, cu un număr de 45-60 membri, după întinderea teritorială a eparhiei (statut art. 129 și urm.);

2. Consiliul eparhial, care este organul executiv al Adunării eparhiale și organul administrativ al eparhiei. Poate avea 3 secții: administrativ-bisericească, culturală și economică. În fiecare secție sunt 6 membri, dintre care cel mult doi referenți-salariați (statut art 136 și urm.);

3. Consistoriul spiritual, care funcționează ca judecătorie bisericească (statut art. 150)

Mitropolia are aceleași organe ca și oricare eparhie. Pe lângă cele trei mitropolii istorice însă există câte un Consistoriu spiritual

mitropolitan, ca instanță de apel și anume la București, Iași și Sibiu (statut art. 158)

Protopopiatul este reunirea mai multor parohii în frunte cu un protopop. Organele de conducere ale protopopiatului sunt:

1. Adunarea protopopească, compusă din 15-24 membri, 1/3 preoți și 2/3 mireni (statut srt. 66). Membri mireni se aleg de către adunările parohiale, iar membri clerici de către clericii din protopopiat.

2. Consiliul protopopes, care este organul executiv al adunării protopopești și se compune din 6 membri, 1/3 clerici și 2/3 mireni. (statut art. 73-77).

3. Epitropii protopopești, în număr de 4, care sunt administratorii averii protopopești (Statut art. 78).

Parohia are ca organe:

1. Adunarea parohială, compusă din toți bărbații majori, de sine stătători și nepătați, care își îndeplinesc datoriile față de Biserică (art. 8, statut art. 37-43).

2. Consiliul parohial care este organul executiv și administrativ al adunării parohiale, având un număr de 10-30 membri (statut art. 44-51).

3. Epitropii parohiali, aleși de Adunarea parohială, sunt administratorii averii parohiale (statut art. 55-58).

Statutul are un capitol pentru organizarea mănăstirilor (art. 84 și urm.)

Alegerea episcopilor și arhiepiscopilor-mitropoliți, se face de către un Colegiu electoral compus din membrii Congresului Național Bisericesc, membrii adunării eparhiei vacante și cu participarea unor membri de drept. Cei aleși trebuie să aibă confirmarea Regelui. După aceasta urmează investitura regală, potrivit datinelor țării (lege art. 12)

Pentru chestiunile **disciplinare și judecătorești** legea precede instanțe speciale, făcându-se astfel separația între atribuțiile administrative și judecătorești. Instanțele acestea sunt consistiriile spirituale și anume:

1. Consistoriul spiritual eparhial;
2. Consistoriul spiritual mitropolitan, ca instanță de apel;
3. Consistoriul spiritual central, ca instanță de recurs.

Constituirea și competența acestor instanțe, precum și procedura de judecată se vor determina print-un regulament special întocmit de Sfântul Sinod și întărit de Rege (lege art. 16).

La cererea autorităților bisericești, organele puterii executive vor da concursul lor pentru a aduce la îndeplinire hotărârile instanțelor

judecătorești (lege art. 17). Mitropoliții, episcopii și arhierii vor fi judecați pentru abaterile bisericești de către Sfântul Sinod, iar pentru delictе de drept comun de către Înalta Curte de Casație și Justiție (art. 18).

Ajutorul Statului. Cheltuielile pentru diferitele trebuințe ale Bisericii se vor acoperi, în primul rând, din mijloacele proprii (Lege art. 19). În acest scop, Ministerul Cultelor pune la dispoziția Bisericii toate averile, fondurile și fundațiunile care aparțin diferitelor ei părți constitutive. Administrarea acestora se va face de către organele bisericești, sub supravegherea autorităților bisericești superioare (art. 20). În caz de trebuință, Statul va acorda Bisericii sumele necesare, dar numai pentru a completa salariile funcționarilor publici, veniturile clerului și plata funcționarilor eclesiastici și pentru a acoperi alte lipsuri ale Bisericii. Aceste sume se vor da numai după o prealabilă constatare a necesităților față de mijloacele de care dispune Biserica. Asupra ajutoarelor acordate se va exercita un control financiar (Lege art. 21). Toate alegerile și numirile în posturi subvenționate de stat vor fi comunicate Ministerului Cultelor (art. 22).

Părțile constitutive ale Bisericii: parohiile, protopopiatele, mănăstirile, episcopiile, arhiepiscopiile, mitropoliile și patriarhia sunt persoane juridice (art. 27, modificat prin legea din 3 mai 1928). Legea trece și „Fondul religios din Bucovina” în administrarea autorității bisericești, punându-se capăt anomaliilor din trecut, când fondul era administrat de organele de stat, fără nici un amestec al Bisericii (lege art. 39-45).

Învățământul religios este obligatoriu pentru toți elevii și elevele de religie ortodoxă în toate școlile primare, secundare și profesionale, publice și particulare, și se predă sub controlul Bisericii și al Ministerului Instrucțiunii (art. 33). Școlile pentru formarea clerului și școlile de cântăreți stau sub conducerea Bisericii. Programele de studii și numirea profesorilor se vor face potrivit unei legi speciale, al cărei proiect va fi întocmit de Sfântul Sinod de acord cu Ministerul Cultelor și Ministerul Instrucțiunii (art. 34)

Armata are proții ei proprii în frunte cu un episcop militar, membru al Sfântului Sinod (art. 35).

Spitalele, orfelinatele, școlile corecționale și penitenciarele vor avea preoții lor pentru creștinii ortodocși (art. 36).

Scaunul arhiepiscopal și mitropolitan al Ungro-Vlahiei a fost ridicat la rangul de scaun patriarhal (Legea publicată în „Monitorul Oficial” nr. 44 din 25 februarie 1925). Alegerea patriarhului se

va face de un Colegiu electoral, compus din membri adunării care alege pe arhiepiscopul și mitropolitul Ungro-Vlahiei și din membri de religie ortodoxă ai Corpurilor Legiuitoare. Confirmarea o face Regele, care va da și investitura. Ministerul Cultelor, de acord cu Sfântul Sinod, va întocmi un regulament special pentru alegerea de patriarh (art. 4). Pot fi aleși în funcția de patriarh numai mitropoliții și episcopii în funcțiune ai Bisericii Ortodoxe Române (art. 5).

La scurt timp după înălțarea Bisericii Ortodoxe Române la treapta de Patriarhie, prin renunțarea la tron a prințului Carol și proclamarea ca succesor la Regatul României a fiului său, Mihai, care era minor, Parlamentul țării l-a pus sub ocrotirea unei regențe (între 1927-1930) din care a făcut parte și patriarhul Miron Cristea. Era o recunoaștere a prestigiului pe care îl avea atunci Biserica Ortodoxă Română, dar și a cinstirii de care înaltul ierarh român se bucura în rândul majorității fiilor neamului nostru.

Un fapt nefericit din acea perioadă a fost însă încheierea Concordatului dintre Statul român și Vatican, din 1927, la insistența Regelui Ferdinand, de confesiune catolică. Prin Concordat, care a intrat în vigoare în 1929, Biserica Ortodoxă Română a fost pusă într-o umiltoare stare de inferioritate față de cultele catolice, dar și față de celelalte culte din România, în contrazicere cu art. 22 din Constituția din 1923, care proclamase Biserica ortodoxă, *Biserica dominantă* a Statului român⁷⁰.

Regimul general al cultelor

Prin Legea de organizare a Bisericii Ortodoxe Române se rezolvase o parte însemnată a problemei confesionale. Rămăsese de stabilit regimul celorlalte culte din țară, care s-a făcut prin Legea din 1928⁷¹. Regimul cultelor a fost stabilit cu observarea principiilor cuprinse în Constituția țării.

Legea face deosebire între cultele istorice, cultele noi și asociațiunile religioase. Cultelor istorice li se asigură o egală libertate și

⁷⁰ Vezi mai pe larg: Ioan Floca, *Din istoria Dreptului românesc. III. Concordatul. Act diplomatic în slujba acțiunii catolice*, Sibiu, 1993, p. 21; Valeriu Anania, *Pro Memoria. Acțiunea catolicismului în România interbelică*, București, 1992, p. 17; Dr. Nicolae Bălan, *Biserica împotriva Concordatului*, Sibiu, 1929; Pr. Prof. Mircea Păcuraru, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, ed. II, pp. 416-422.

⁷¹ Publicată în „Monitorul Oficial” nr. 89 din 22 aprilie 1928 și modificată prin Legea publicată în „Monitorul Oficial” nr. 170 din 3 august 1929.

protecțiune, iar pentru treburile lor interne autonomie, dar cu respectarea drepturilor care decurg din superioritatea Statului. Egala îndreptățire (principiul parității) nu este încălcată de faptul că, prin Constituție, Biserica ortodoxă este declarată Biserica dominantă în statul român. Atributul aceasta de dominantă nu mai are nimic de-a face cu caracterul de Biserică de stat, nu însemnează o stare privilegiată, căci Biserica ortodoxă nu mai are aproape nimic din drepturile Bisericii de stat, ci însemnează mai mult o întâietate onorifică⁷².

Libertatea cultelor se exercită numai în limitele legii și în acord cu ființa Statului, care, în hotarele sale, nu poate admite existența altei puteri suverane și a unei ordini de drept independente de cea a Statului. Pentru apărarea ordinii sale de drept și ca să nu se facă abuz de libertatea religioasă, Statul interzice constituirea de organizații politice pe bază confesională.

Legea recunoaște personalitate juridică numai cultelor create și reprezentate în conformitate cu sistemul lor de organizare și prevăzut în statutele cultelor pe care le aprobă Statul.

Constituția țării garantează șefilor cultelor o situație de drept public, recunoscându-i ca membri de drept ai Senatului, dacă sunt aleși conform legilor țării.

Statul e liber să facă deosebire între confesiuni după doctrina lor, trecutul istoric și rostul lor în viața Statului. Astfel, prin lege se deosebesc cultele istorice, cultele noi și asociațiile religioase. Legea folosește pentru numirea confesiunilor termenul de „culte”, evitând întrebuintarea termenului de „biserică”. De fapt termenul „biserică” are o sferă mai limitată și se poate da numai confesiunilor creștine, pe când comunitățile necreștine, mozaică și musulmană, se pot numi numai „culte”. De asemenea, legea evită întrebuintarea expresiunii de secte.

Pe lângă Biserica ortodoxă, Statul recunoaște următoarele culte istorice: greco-catolic (unit); catolic de rit latin, greco-rutean și armean; reformat (calvin); evanghelic-luteran; unitarian; armeano-gregorian; mozaic (cu diferitele sale rituri), mahomedan. În total, sunt 9 culte istorice. Organizarea Bisericii ortodoxe, raporturile dintre Stat și Biserică au fost stabilite prin Legea din 6 mai 1925. Aceeași situație are și Biserica catolică, raporturile dintre Stat și Biserica catolică fiind stabilite prin concordatul între România și Vatican încheiat la 10 mai 1927, votat de Parlament în mai 1929.

---

⁷² O întâietate onorifică față de celelalte culte are și Biserica greco-catolică. Cf. Lazăr Iacob, *Regimul Cultelor în România întregită*, p. 23.

Deși nu este în interesul Statului ca cetățenii săi să se divizeze în prea multe confesiuni, Statul recunoaște, totuși, cultele noi în anumite condițiuni: confesiunea de credință și principiile lor religioase-morale să nu fie potrivnice ordinii publice, bunelor moravuri și legilor țării; organizarea lor să fie în conglăsuire cu dispozițiunile legii cultelor. Cultele noi însă se bucură de drepturi mai restrânse decât cultele istorice.

Statul interzice asociațiunile religioase care propagă doctrine contrare legilor de organizare ale Statului și instituțiunilor sale și care au practici rituale contrare bunelor moravuri și ordinii publice.

Statul are tot interesul să mențină raporturi normale între diferitele culte, evitând neînțelegerile și conflictele dintre ele, pentru asigurarea echilibrului confesional. Este o problemă grea și delicată. Fiecare Biserică crede despre sine că este cea adevărată, crezându-se în drept să combată pe celelalte și să-și asigure o situație dominantă. Toate cultele, din punct de vedere dogmatic, sunt intolerante și intoleranța aceasta se exprimă mai mult sau mai puțin și în activitatea lor. De aceea, se pot ivi foarte ușor discuții și conflicte între confesiuni, pot apărea agitațiuni care să primejduiască ordinea în societate.

În Vechiul Regat nu exista o lege pentru regimul general al cultelor, ci erau suficiente dispozițiile Constituției, care proclama libertatea cultelor, întrucât nu contrazic ordinea publică și bunele moravuri. O lege specială nu era cerută de Constituție, pentru că marea majoritate a cetățenilor erau români de confesiune creștină ortodoxă. Biserica ortodoxă fiind Biserică dominantă, Statul se îngrijea de interesele ei materiale în limita mijloacelor de care dispunea și îi acorda toată protecția pentru îndeplinirea misiunii ei dumnezeiești și naționale. Și cu drept cuvânt, pentru că în tot trecutul nostru istoric a existat cea mai strânsă legătură între Stat, popor și Biserică. Sufletul poporului român s-a format și s-a cultivat prin Biserică și învățăturile ei. A existat așa-numita simfonie (armonie) între Stat și Biserică, încât noțiunea de Stat și poporul român era contopită în noțiunea de Biserică Ortodoxă Română⁷³.

Odată cu înfăptuirea României întregite, s-au schimbat lucrurile în ceea ce privește cultele. Deși întreaga populație, aproape 12 milioane sunt creștini ortodocși, mai este Biserica greco-catolică (unită), și ea Biserică națională, apoi catolici, luterani, calvini,

---

⁷³ Petre Gârboviceanu, Raportul și cuvântarea ținută în Senat la Legea pentru Regimul general al cultelor, București, 1928, pp. 5-6.

unitarieni și bapțiști, iar pe deasupra cultul mozaic și cultul mahomedan sau musulman în Dobrogea. Toate aceste culte au avut în trecut, sub dominațiunii străine, organizții diferite, fie în Transilvania, Banat, Maramureș, Bucovina și chiar în Basarabia. Statul român, fiind un stat național unitar, trebuie să aibă și o lege unitară relativ la culte, în care să se stabilească raporturile dintre Stat și diferite culte, raportul dintre culte, chestiunea patronatului și altele⁷⁴.

În loc de concluzii

În noaptea de 10 spre 11 februarie 1938, când, de fapt, s-a impus dictatura regelui Carol al II-lea, care a durat până în 1940, monarhul a constituit un „guvern consultativ”, chipurile „de uniune națională”, sub conducerea patriarhului Miron Cristea, ajutat de militari de carieră, între care Ion Antonescu, care, prin măsuri extreme, îndeosebi împotriva Gărzii de Fier, a restabilit ordinea în țară. Amintim că, două luni mai târziu (aprilie 1938), un alt ierarh ortodox, episcopul Nicolae Colan al Clujului, a fost numit în fruntea a două ministere – ministru al Educației Naționale, și al Cultelor și Artelor – misiune pe care a îndeplinit-o până în februarie 1939. Numirea patriarhului Miron în fruntea noului guvern, credem, nu a fost întâmplătoare, fiindcă Regele Carol II cunoștea că Biserica Ortodoxă Română era o forță în țară și dorea să aibă liniște din partea unei instituții care îi putea pune în pericol însăși conducerea monarhică, dacă ne gândim că atunci mulți clerici ortodocși făceau parte din diferite partide politice. De fapt, conducerea efectivă a guvernului s-a făcut de către militari de profesie și nu de către patriarhul Miron⁷⁵.

Amintim, de asemenea, că în deceniul patru al secolului XX au fost înființate și alte eparhii ortodoxe: Episcopia Misionară Ortodoxă Română din America și Canada (1934), Episcopia Maramureșului cu sediul la Sighet (1937), Episcopia Olteniei (la Craiova) și Arhiepiscopia Timișoarei, amândouă în 1939. Înființarea acestor noi eparhii, care era o necesitate spirituală a Bisericii Ortodoxe Române, s-a datorat atât bunăvoinței Suveranului, dar și prezenței patriarhului Miron în fruntea guvernului. În februarie 1939, însă, patriarhul Miron a trecut la cele veșnice, urmându-i patriarhul Nicodim Munteanu (1939-1948)

---

⁷⁴ Idem, p. 7

⁷⁵ Alexandru Moraru, *op. cit.*, p. 118.

Răni adânci au produs în „trupul țării” și al Bisericii ortodoxe cel de-al doilea război mondial, la care au participat numeroși clerici ortodocși, apoi, Dictatul de la Viena (30 august 1940) care a despărțit o bună parte a Transilvaniei de România, ca și cedarea forțată a Basarabiei și Bucovinei către Uniunea Sovietică.

Sfârșitul celui de-al doilea război mondial a adus Partidul Comunist la putere, începând cu 6 martie 1945. De acum înainte vor începe grele suferințe pentru Biserica Ortodoxă Română, dar și pentru celelalte culte din România „sfârtecătă”: ierarhi persecutați, puși în retragere, pensionați, cu domiciliul forțat, condamnați la moarte ori exterminați; preoți, profesori de teologie și credincioși statornici în credință, împreună cu familiile lor, batjocoriți, închiși, martirizați.

Unele eparhii au trecut sub jurisdicție străină ori și-au încetat activitatea: Mitropolia Bucovinei, după 1945, a trecut sub jurisdicția Patriarhiei Ruse; Mitropolia Basarabiei (fosta Episcopie a Chișinăului, din 1918 sub jurisdicția Sfântului Sinod de la București, care în 1928 a devenit mitropolie), din 1944 a trecut sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe Ruse din nou ca episcopie a Chișinăului; Episcopia Hotinului, cu reședința la Bălți, și Episcopia Cetății Albe-Ismail, înființate în 1923, și-au încetat activitatea în 1944.

Cu toate aceste nedreptăți, în septembrie 1947, episcopia Timișoarei a fost ridicată la treapta de mitropolie, cu titulatura Mitropolia Banatului, o adevărată „cetate” a credinței ortodoxe la granița de nord-vest a țării.

Persecutarea oamenilor Bisericii, fraudarea alegerilor (în 1946) și înlăturarea partidelor istorice de pe scena politică românească au fost doar preludiul abolirii monarhiei și proclamării Republicii la 30 decembrie 1947, cu alungarea regelui Mihai din țară și începerea unei noi perioade grele în România, cea a dictaturii comuniste.

Bibliografie

- Arhiva Sfântului Sinod, dosar 147/1919, f. 102, 106, 290-291, 293-295, 299-303, 307-308; dosar 151/1920, f. 272; dosar 20071924, f. 302, 303.
Monitorul Oficial nr. 282 din 29 martie 1923; nr. 44 din 25 februarie 1925; nr. 97 din 6 mai 1925; nr. 89 din 22 aprilie 1928; nr. 170 din 3 august 1929.
Academia Română. *Dicționarul Limbii Române*, tom VIII, partea I, litera N.
Agrigoroaiei, Ion, *Marea Unire*, în „Istoria Românilor”, vol. VII, tom. II, București, 2003.

- Anania, Valeriu, *Pro Memoria. Acțiunea catolicismului în România interbelică*, București, 1992.
- Bălan, Nicolae, *Biserica împotriva Concordatului*, Sibiu, 1929.
- Bănățeanu, Ion, *Broderii și țesături liturgice din Țara Românească (veacurile XIV-XVIII)*, în „Glasul Bisericii”, anul XXVI (1967), nr. 1-2.
- Buzatu, Gh., *Marea Unire a românilor*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, LIV (1978), nr. 9-12.
- Calafeteanu, Ion, Viorica Moisuc, *Unirea Basarabiei și Bucovinei cu România, 1917-1918. Documente (Antologie)*, Chișinău, 1993.
- Cartoian, N., *Istoria literaturii române vechi*, vol. II, București, 1942.
- Cazacu, Petre, *Moldova între Prut și Nistru. 1812-1928*, Chișinău, 1992.
- Călineșteanu, F. Ilie, *Biserica Ortodoxă Română – Biserica națională*, în „Ortodoxia maramureșeană”, anul IV, nr. 4, Baia Mare, 1999.
- Cândea, Virgil, *Biserica Ortodoxă Română este Biserica națională a poporului român*, în „Vestitorul Ortodoxiei”, anul XI, nr. 232, 15 septembrie 1999.
- Cioculescu, Șerban, *400 de ani de la apariția Tetravangelului lui Coresi*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul LXXIX (1961), nr. 1-2.
- Ciuhandu, Gheorghe, *Reorganizarea centrelor noastre eparhiale și unificarea bisericescă*, București, 1923..
- Crainic, Nichifor, *Ortodoxie și etnocrație*, București, 1937..
- Dianu, Ion, *Mitropolitul Dosoftei – mare cărturar, făuritor de limbă și cultură românească*, în „Glasul Bisericii”, anul XL (1981), nr. 9-10.
- Dobrescu, N, *Rolul Bisericii în trecutul românesc*, București, 1909.
- Floca, N. Ioan, *Pravila de la Govora din 1640-1641*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul LXXXI (1963), nr. 3-4.
- Idem, *Din istoria Dreptului românesc. III. Concordatul. Act diplomatic în slujba acțiunii catolice*, Sibiu, 1993.
- Gârboviceanu, Petre, *Raportul și cuvântarea ținută în Senat la Legea pentru Regimul general al cultelor*, București, 1928..
- Iacob, Lazăr, *Regimul Cultelor în România întregită*, Ed. Ramuri, Craiova, 1931.
- Idem, *Stat și Biserică*, București, 1942.
- Ionescu, Pr. Ion, *Mitropolitul Varlaam al Moldovei*, în „Mitropolia Olteniei”, anul IX (1957), nr. 9-10.
- Iorga, Nicolae, *Istoria Bisericii Românești*, vol. I, București, 1928.
- Lapedatu, Al., *Noul regim al cultelor în România*, București, 1928.
- Mateiu, I, *Dreptul bisericesc de stat în România întregită*, București, 1926.
- Mehedinți, Simion, *Creștinismul românesc*, în „Chemarea Vremii”, 1940.
- Memoriul Facultății de Teologie din Cernăuți privitor la ridicarea Bisericii române la rangul de Patriarhie*, Cernăuți, 1924.

- Mircea, Ion Radu, *Cel mai vechi manuscris miniat din Țara Românească: Tetraevanghelul popii Nicodim (1404-1405)*, în „Romano-slavica”, XIII, București, 1969.
- Molin, Virgil, *Coresi editor și tipograf*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul LXXVII (1959), nr. 3-4.
- Moraru, Alexandru, *Biserica Ortodoxă Română între anii 1885-2000. Biserică, Națiune, Cultură*, vol. III, tom. I, Ed. Institutului Biblic, București, 2006..
- Pascu, Ștefan, *Făurirea Statului Național Unitar Român 1918*, vol. II, București, 1983.
- Păcurariu, Pr. Prof. Mircea, *Biserica Ortodoxă Română, Biserică națională*, în „Ortodoxia maramureșeană”, anul IV, nr. 4, Baia Mare, 1999.
- Idem, *Contribuția Bisericii la realizarea actului unirii de la 1 Decembrie 1918*, în „Biserica Ortodoxă Română”, CXVI (1978), nr. 11-12.
- Idem, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, ed. a II-a, Ed. Institutului Biblic, București, 1997.
- Pârvulescu, Sebastian, *Biserica noastră națională*, Valenii de Munte, 1911.
- Popescu-Prahova, N, *Raporturile dintre Biserică și Stat*, Chișinău, 1936.
- Simedrea, Arhim. Tit, *Patriarhia Română. Acte și Documente*, București, 1926.
- Stăniloae, Dumitru, *Ortodoxie și Românisim*, Sibiu, 1939.
- Șerbănescu, Pr. Niculae, *Patriarhia Română la 70 de ani (1925-1995)*, în vol. „Autocefalie, Patriarhie”, Ed. Institutului Biblic, București, 1995.
- Idem, *Înfăptuirea Patriarhiei Române (1925)*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XCIII (1975), nr. 11-12.
- Șesan, Milan, *Unificarea bisericească din 1919 ca act de întărire a unității politice a statului român*, în „Mitropolia Ardealului”, XIII (1968), nr. 11-12.
- Șesan, Valerian, *Reflexiuni asupra unificării organizației Bisericii ortodoxe din România întregită*, Cernăuți, 1923.
- Teoctist, *Mitropolitul Iacob Putneanul*, Mănăstirea Neamț. 1978.
- Vasilescu, Gheorghe, *300 de ani de la înscăunarea Sfântului Ierarh Antim Ivireanul*, în „Glasul Bisericii”, anul LXVII (2008), nr. 1-3.
- Vătășianu, Virgil, *Istoria artei feudale în Țările Române*, București, 1959.
- Vornicescu-Severineanul, Nestor, *Cuviosul Nicodim de la Tismana, ctitor de locașuri sfinte*, în „Mitropolia Olteniei”, nr. 11-12/1976.
- Idem, *Propuneri simultane pentru înființarea Patriarhatului la București și a unei Mitropolii la Craiova între 1882 și 1825*, în „Mitropolia Olteniei”, XXVII (1975), nr. 11-12.
- Idem, *Încercări, posibilități și propuneri în vederea înființării Patriarhatului înainte de 1925*, în „Biserica Ortodoxă Română”, XCIII (1975), nr. 11-12.

The Orthodox Church – national Church in Romania in the interbelic period

Drd. Florian BOLD

The author of the historical research “The Orthodox Church – national Church in Romania in the interwar period”, Drd. Florian Bold analyses the role the Orthodox Church played in the Romanian society during the interwar period. The Orthodox Church was the “spiritual mother of the Romanian people” and she was present in every aspect of the society as a symbol of faith, truth and love for the people. The harmony between Church and State (Monarchy) was a unique example of cooperation, mutual help and understanding. This symbol has to be revived after half a century of oppression, atheism and oppressive regime.